

randi, respondit Jacobus dicens... Propter quod ego iudico non iniquitatem eos qui ex gentibus convertuntur ad Deum, sed scribere ad eos ut abstinere à contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine... Tunc placuit Apostolis et senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam... scribentes per manus eorum: Apostoli et seniores fratres his qui sunt Antiochie... Salutem... Vism est Spiritui sancto et nobis, nihil ultra vobis imponere oneris quam hæc necessaria, ut abstinens vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione.

Rom. c. 3, v. 21, 28: Per legem enim cognitio peccati; nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege et Prophetis... Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

Rom. c. 6, v. 14, 15: Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

Rom. c. 7, v. 4 et seq.: Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. Cum enim essemus in carne, passionibus peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ.

Rom. c. 8, v. 2 et seq.: Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati et mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filius unum mittens in similitudinem carnis peccati, damnavit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis.

Rom. c. 10, v. 4: Finit enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti.

2 Cor. c. 5, v. 17: Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova.

Gal. c. 2, v. 16, 21: Sciens autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi, et nos in Christo Jesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis; propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro... Si enim per legem iustificati, ergo gratis Christus mortuus est.

Gal. c. 3, v. 24, 25: Itaque lex pedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi venit fides, iam non sumus sub pedagogo.

Gal. c. 5, v. 18: Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.

Gal. c. 6, v. 15: In Christo enim Jesu, neque circumcisio aliquid valet, sed nova creatura.

Eph. c. 2, v. 14, 15: Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem materie solvens, inimicitias in carne sua; legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condidit in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem.

Eph. c. 4, v. 20 et seq.: Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, si in ipso edocui estis, sicut est veritas in Jesu, deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corruptior se-

cundam desideria erroris. Renovamini autem spiritu mentis vestre, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis.

Col. c. 3, v. 9 et seq.: Nolite mentiri invicem, respicientes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus qui creavit illum; ubi non est Gentilis et Judæus, circumcisio et preputium, Barbarus et Scythæ, servus et liber; sed omnia et in omnibus Christus.

Hebr. c. 7, v. 11 et seq.: Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso lege accepti), quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron? Translato enim sacerdote, necesse est ut et legis translatio fiat. In quo enim hæc dicitur, de aliâ tribu est, de qua nullus altari præstitit; manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moses locutus est. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vite invisibilis; contestatur enim: Quoniam tu es sacerdos in æternam secundum ordinem Melchisedech. Reprobato quidem sit præcedenti mandato, propter infirmitatem ejus, et inutilitatem; nihil enim ad perfectum adducit lex, introducto vero melioris spe, per quam proximamus ad Deum. Et quantum est non sine jurjurando (alii quidem sine jurjurando sacerdotes facti sunt, hic autem cum jurjurando per eum qui dixit ad illum: Juravit Dominus, et non penitebit eum; tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech), in tantum melioris Testamenti sponsor factus est Jesus... Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes; sermo autem jurjurandi, qui post legem est, Filium in æternam perfectum.

Hebr. c. 8, v. 6 et seq.: Nunc autem melius sortitus est ministerium, quantum et melioris Testamenti mediator est, quod in melioribus repositionibus sanctum est; nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur. Vniuersis enim eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda testamentum novum; non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die quo apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Ægypti, quoniam ipsi non permanserunt in hoc estimo, et ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est Testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas... Dico autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur et senescit, propè interitum est.

Hebr. c. 9, v. 6 et seq.: In priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes; in secundo autem, semel in anno summus Pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua et populi ignorantia, hoc significante Spiritu sancto nondum propulsum esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum; quæ parabola est temporis instantis.

lis, juxta quam munera et hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectam facere servientes, solummodo in cibis et in potibus, et variis baptismatibus et iustitiis carnis, usque ad tempus correctionis impossibilia.

Hebr. c. 10, v. 11 et seq.: Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, et eadem sæpè offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata; hic autem unum pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dexterâ Dei; de cætero expectans, donec ponatur inimici ejus scabellum pedum ejus. Unâ enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nos et Spiritus sanctus. Postquam enim dixit: Hoc autem testamentum quod testator ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas, et peccatorum et iniquitatum eorum jam non recordabor amplius. Ubi autem horum remissio, jam non est oblatio pro peccato... Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquatur pro peccatis hostia.

Apoc. c. 3, v. 12: Qui vicerit, faciam illum cotanquam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius, et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de caelo à Deo meo, et nomen meum novum.

Apoc. c. 21, v. 3: Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt et vera.

CAPUT CVII.

SANCTIO NOVE LEGIS.

Deut. c. 18, v. 15 et seq.: Prophetam de gente tuâ et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus; ipsum audies, ut pelesti à Domino Deo tuo in Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti; Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui; et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia que præcepero illi. Qui autem verba ejus non loquetur in nomine meo, audire noluerit, ergo ultra existam.

Isa. c. 2, v. 2: Et erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi mei, et dicent: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in sentis ejus; quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. Et Mich. c. 4, v. 1 et seq.

Isa. c. 4, v. 2, 9: Quæ prima fuerunt, ecce venerunt; nova quoque amantio; antequam orientur, audita vobis faciant.

Isa. c. 45, v. 18 et seq.: Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini. Ecce ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea, ponam in deserto viam, et in invio flumina. Glorificabit me bestia agri, dracones et struthiones; quæ dedi in deserto aquas, flumina in in-

vio, ut darem pluviam populo meo. Populum istum formavi mihi, ludem meam narrabit.

Isa. c. 56, v. 4, 5: Quia hæc dicit Dominus enuchis, qui custodierint sabbatum meum, et elegerint quæ ego volui, et tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea et in muris meis locum, et nomen meum à filio et filiius, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit.

Isa. c. 62, v. 2, 3: Et videbitur gentes Justum tuum, et cuncti reges inclinant tuum, et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. Et eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra, Dorecti; et terra tua non vocabitur amplius, Desolata; sed vocaberis, Voluntas mea in ed, et terra tua inhabitata, quia complacuit Domino in te, et terra tua inhabitabitur.

Isa. c. 65, v. 15 et seq.: Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis, et interficet te Dominus Deus, et servos suos vocabit nomine alto... Ecce enim ego creo cetera nova, et terram novam, et non erunt in memoria priora, et non ascendet super cor: sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum, his quæ ego creo.

Isa. c. 66, v. 22: Quia sicut caeli novi, et terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit æmen vestrum, et nomen vestrum.

Jerem. c. 4, v. 5, 4: Hæc enim dicit Dominus viro Juda et Jerusalem: Novate vobis novata, et nolite serere super spinas; circumciscimini Domino et auferite præputia cordium vestrorum, viri Juda, et habitatores Jerusalem.

Ezech. c. 11, v. 19, 20: Et dabo eis cor novum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum; et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carnis, et in præceptis meis ambulent, et judicia mea custodiant, faciantque ea, et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum.

Ezech. c. 18, v. 31: Projicite à vobis omnes pravationes vestras, in quibus prævaricati estis, et facite vobis cor novum et spiritum novum.

Jerem. 51, v. 51 et seq.: Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domum Israel et domum Juda fœdus novum; non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die quo apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irritum fecerant, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, et in die quo apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irritum fecerant, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum; et non docebit ultra vir proximum suum, dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus; quia propitiator iniquitatum eorum, et peccati eorum non memorabor amplius.

Jerem. c. 31, v. 10, 11: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare faciam eos, ut ultra non pascent gregem, nec pascent amplius pastores semetipsos, et fiterabunt gregem meum de ore eorum, et non erit ultra eis in escam. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas.

Ezech. c. 56, v. 25 et seq.: *Et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et ab univ[er]sīs idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri, et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum; et spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam ut in preceptis meis ambuletis, et iudicia mea custodiatis et operemini.*

Dan. c. 9, v. 24: *Septuaginta hebdomades abbreviata sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummaretur pravaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia scripturae, et impleatur visio et propheta, et ungatur Sanctus sanctorum.*

Mal. c. 4, v. 4 et seq.: *Memento legis Moysi sermō meū, quam mandavi et in Horeb ad omnem Israel, praecepta et iudicia. Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis; et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum; ne forte veniam, et percussam terram anathemate.*

Math. c. 26, v. 27, 28: *Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes; hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundatur in remissionem peccatorum. Marc. c. 14, v. 24. Luc. c. 22, v. 20; et 1 Cor. c. 11, v. 25.*

Marc. 14, v. 24: *Et mirati sunt omnes, id ut conquirerent inter se, dicientes: Quidnam est hoc, quamquam doctrina haec nova?*

Joan. c. 4, v. 21 et seq.: *Dicit ei Jesus: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudeis est. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.*

Joan. c. 15, v. 54: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexisti vos, ut et vos diligatis invicem. Et c. 15, v. 12.*

Act. c. 17, v. 19, 20: *Et apprehensum eum ad Areopagum dixerunt, dicens: Possumus scire quae est haec nova, quae à te dicitur, doctrina? nova enim quaedam infers auribus nostris.*

Rom. c. 5, v. 28: *Arbitramur enim justificari hominem per fidem, sine operibus legis.*

Rom. c. 7, v. 6: *Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vestitus litterae.*

2 Cor. c. 5, v. 6: *Qui et idoneos nos facit ministros novi testamenti, non littera, sed spiritu; littera enim occidit, spiritus autem vivificat.*

2 Cor. c. 5, v. 17: *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt; ecce facta sunt omnia nova.*

Gal. c. 6, v. 15: *In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praepitium, sed nova creatura. Et Rom. c. 6, v. 4, et c. 12, v. 2; et 1 Cor. c. 5, v. 7; et Eph. c. 4, v. 20 et seq.*

Eph. c. 2, v. 14, 15: *Ipse enim est pax nostra qui fecit utraque unum, et medium parietem maceris solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum de-*

cretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem.

Col. c. 3, v. 9 et seq.: *Nolle mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum, cum qui renovatur in agnitione, secundum imaginem ejus qui creavit illum, ubi non est Genitilis et Judaeus, circumcisio et praepitium, Barbarus et Scythia, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus.*

Hebr. c. 7, v. 12 et seq.: *Reprobatio quidem sit praecedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem; nihil enim ad perfectum adducit lex; introductio vero melioris spei, per quam proximam ad Deum. Et quantum est non sine iurejurando (alii quidem sine iurejurando sacerdotes facti sunt, hic autem cum iurejurando, per eum qui dixit ad illum: Juravit Dominus, et non penitebit eum: Tu es sacerdos in aeternum, in tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus.*

Hebr. c. 8, v. 6 et seq.: *Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repositionibus sancitum est. Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur. Vituperans enim eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda testamentum novum; non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Aegypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus. Hinc quo est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum... Dicendo autem novum, veteravit prius.*

Hebr. c. 9, v. 11 et seq.: *Christus autem assistens Pontifex futurorum honorum, per amplius et perfectius tabernaculum, non manu factum, id est, non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per propriam sanguinem, introiit semel in Sancta aeterna redemptione inventa. Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulae aspersus inquinatus sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum saepe oblitum immaculatam Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortis, ad serviendum Deo viventi! Et idem novi testamenti mediator est ut, morte intercedente in redemptionem eorum pravaricatorum, quae erant sub priori testamento, repositionem accipiant, qui vocati sunt aeterna hereditate.*

Hebr. c. 10, v. 11 et seq.: *Et omnis quidem sacerdos proest est quotidie ministrans, et eadem saepe offerens hostias, quae nunquam possunt auferre peccata; hic autem unum pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedes in dextera Dei, de caetero expectans donec ponatur inimici ejus scabellum pedum ejus; unde enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatus. Contestatur autem nos et Spiritus Sanctus; postquam enim dixit: Hoc autem testamentum quod testator ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas, et peccatorum et iniquitatum eorum jam non recordabor*

amplius; ubi autem horum remissio, jam non est oblatio viro peccato. Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam et vineam per velamen, id est, carnem suam, et sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei.

Hebr. c. 12, v. 22 et seq.: *Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem caelestem, et multorum millium Angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in caelis, et iudicem omnium Deum, et spiritus iustorum perfectorum, et testamenti novi mediatorum Jesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel.*

2 Petr. c. 3, v. 15: *Novos vero caelos, et novam terram secundam promissa ipsis expectamus, in quibus iustitia habitabit.*

1 Joan. c. 2, v. 7, 8: *Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Mandatum vetus est verbum quod audistis. Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso, et in vobis; quia tenebrae transierunt, et verum lumen jam luget.*

Apoc. c. 5, v. 12: *Qui viderit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et fors non egradietur amplius, et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novae Jerusalem, quae descendit de caelo à Deo meo, et nomen meum novum. Et Apoc. c. 2, v. 17.*

Apoc. c. 21, v. 1, et seq.: *Et vidi caelum novum et terram novam. Primum enim caelum et prima terra abiit, mare jam non est. Et ego Johannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de caelo à Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo.... Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia haec verba fidelissima sunt et vera.*

4° Quem è quadragesimo tertio Isaie capite locum deponimus, Messie temporibus non Paulus solum adscribit in secunda ad Corinthios, c. 5, cum ait: *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt; ecce facta sunt omnia nova*; sed et Thalmudicus liber Berachoth. Eisdem temporibus adscribit quoque Rabbinii sententiam alteram ex sexagesimo sexto capite Isaie, ubi non statim ac certis diebus, sed continenter, nulloque intermisso tempore, vel dierum habito discrimine, futurum vaticinatur ut ad Dei cultum homines conveniant. Quibus consonant ista Pauli ad Colossenses, cap. 2: *Nemo ergo vos iudicat in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum; quae sunt umbra futurarum; corpus autem Christi.*

2° Nobilissimum etiam Jeremie oraculum è tricesimo primo capite R. Moses ben Nachman refert ad Messie aetatem. Ineptia vero est, quam proponit R. David Kimchi, interpretatio: non novam enim praesignificari legem statuit, sed priscam illam Moysi in Iudaeorum animos insinuandam penitus et obsignandam. Tum Malachiam suffragium ambat, cujus praecceptum hoc est: *Memento legis Moysi mei, quam mandavi et in Horeb ad omnem Israel, praecepta et iudicia. Unde colligit Malachiam, postremum Prophetarum, hæc præ-*

ceptione non vaticinia tantum sua, sed et aliorum Prophetarum claudentem, aperte docere in unica lego Mosaicâ esse acquiscentem, nec aliam porro expectari debere. Sed hominis commentum liquido retoluptipsa verba Jeremie, quibus non solum promittit Deus futurum ut novum fides paciscatur cum Israelitis, sed fœdus etiam illud novum veteri opposit, ipsi sumque aditus excludit, utpote quod ab Israelitis violatum et solutum sit. Ferim, inquit, domus Israel et domus Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti; pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Ad Malachie vero testimonium quod attinet, id sibi vult, observandam esse quidem legem Moysi, sed tamen, quod per novam Christi legem abrogetur; quod et iudicant quae proxime subjicit, cap. 4: *Ecce ego mitto vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. Ac si diceret fore ut ad Joannem usque lex vigeat; quod clarius pronuntiavit Christus Jesus quod Matthæum, cap. 11: Omnes Prophetæ et lex usque ad Joannem praeparaverunt; et si vultis recipere, ipse est Elias qui venturus est; quæ planissima est Malachiae illius interpretatio.*

Addit Malachias de Eliâ illo venturo, cap. 4, v. 6: *Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum; ne forte veniam, et percussam terram anathemate. Nempe hoc locum Jeremie quem scrutamur: Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docet ultra vir proteritum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me, à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus; quia propitior iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius; accedit Malachia ipsius testificatio, quo meliorem ipsi interpretem dare non possumus: Non est, inquit, cap. 1, v. 10, 11, mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et minus non suspicium de manu vestra; id ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificaverit et offerunt nomini meo oblatio munda; quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.*

5° Quae Malachie sententia, ut illustris est inprimis a splendida, cum eam popularibus suis vitiis ac dedecore verti intelligitur habere, pro sua vafritate perversis etiam interpretationibus eludere tentant. Sunt qui dicant Deum id sibi velle: Quamlibet in idolis, vel stellis, minutisque diis compluribus colendis effusa sit ethnicorum impietas, unum tamen summum ac supremum Deum venerantur, quod mihi longe est gratissimum. Hujus expositionis auctor est R. Delomoh Jarehi, assistentes R. David Kimchi et R. Aben Ezra. Ea vero quam absona sit et falsa, liquet ex eo quod intergentes idolorum cultui addictos obsecra sit suppremi Dei ac ferè nulla notitia, neque illa ipsi sacrificia fiant. Id ergo quodcumque honoris est, impiis excrementis ac nefario cultu idolis exhibitio, tot verò Dei sanctionibus

Isa. c. 57, v. 15: Quia haec dicit Excelsus et sublimis habitans aëritatem; et sanctum nomen ejus in caelestis, et in sancto habitans, et cum contrito et humili spiritu, ut vivificet spiritum humilium, et vivificet cor contritorum.

Isa. c. 58, v. 5 et seq.: Numquid tale est jejunius quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Numquid contorque quasi circumum caput suum, et succum, et cinerem sternere? Numquid istud vocabis jejunius, et diem acceptibilem Domino? Nonne hoc est magis jejunius quod elegi? Dissolve colligationes in pietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui contracti sunt liberis, et omne onus dirumpere; frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam; cum videbis nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanctus tua citius orietur, et antebit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colliget te; tunc invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis, et dicit: Ecce adsum; si abstuleris de viculo tui catenam, et desideris extendere digitum, et tibi quod non prodest. Cum effuderis esurienti animam tuam, et animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut merides, et requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam.

Isa. c. 61, v. 1 et seq.: Spiritus Domini super me, eod quod unxerit Dominus me; ad annuntiandum mansueti missi me, ut mederer contritis corde, et predicarem captivis indulgentiam, et clavis aperiorem, ut predicarem annum placibilem Domino, et diem ultionis Deo nostro, ut consolarem omnes lugentes, ponerem lagentibus Sion, et darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro lacru, pallium laudis pro spiritu maroris.

Jerem. c. 4, v. 4: Circumcidimini Domino, et auferite praeputia cordium vestrorum, viri Juda, et habitatores Jerusalem.

Jerem. c. 9, v. 25, 26: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et visitabo super omnem qui circumcisum habet praeputium, super Aegyptum, et super Juda, et super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui attensi sunt in comam, habitantes in deserto; quia omnes gentes habent praeputium; omnis autem domus Israel incircumcisus sunt corde.

Jerem. c. 24, v. 7: Et dabo eis cor, ut sciunt me, quia ego sum Dominus, et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum, quia revertentur ad me in toto corde suo.

Jerem. c. 51, v. 51 et seqq.: Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domum Israel et domum Juda fœdis novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die quod apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti; pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus; dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus; quia propitiabor iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius.

Jerem. c. 32, v. 38 et seq.: Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum: et dabo eis cor carneum, et riam unam, ut timeant me universis diebus, et non sit eis, et filiis eorum post eos; et faciam eis pactum sempiternum, et non desinam eis benefacere, et timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant à me.

Baruch. c. 2, v. 55: Et statum illis testamentum aeternum scripturum.

Ezech. c. 11, v. 19: Et dabo eis cor unum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum, et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent, et judicia mea custodiant, faciantque ea, et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. Et Ezech. c. 36, v. 26, 27.

Ezech. c. 18, v. 31: Projicite à vobis omnes praevaricationes vestras, in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum.

Ezech. c. 59, v. 29: Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eod quod effuderim Spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

Osee. c. 6, v. 6: Quia misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocausta.

Joel. c. 2, v. 12 et seq.: Nunc ergo, dicit Dominus, convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et in fletu, et in planctu. Et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra; et convertimini ad Dominum Deum vestrum... Et erit post haec, effundam Spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri de fide vestra; senes vestri somnia somniant, et juvenes vestri visiones videbunt. Sed et super servos meos et ancillas in diebus illis effundam Spiritum meum.

Zach. c. 12, v. 10: Et effundam super domum David, et super habitatores Jerusalem, Spiritum gratiae et precum.

Malach. c. 1, v. 10 et 11: Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

Matth. c. 3, v. 11: Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calcamenta portare; ipse baptizabit vos in Spiritu sancto et igni. Et Marc. c. 1, v. 8. Luc. c. 5, v. 16. Act. c. 11, v. 16.

Matth. c. 10, v. 20: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Et Marc. c. 15, v. 11. Luc. c. 12, v. 12.

Luc. c. 1, v. 15, et seq.: Et Spiritu sancto replebitur (Joannes) adhuc ex utero matris suae; et ipse præcedet eum illum in spiritu et virtute Elias, ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

Luc. c. 11, v. 15: Si ergo vos, cum sitis mali, vobis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater pater de caelo dabit spiritum bonum petentibus se!

Joan. c. 5, v. 5 et seq.: Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est. Non mireris quia dixi tibi: Oportet vos nasci denovo. Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, aut quò vadat; sic est omnis qui natus est ex spiritu.

Joan. c. 4, v. 23: Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.

Joan. c. 6, v. 64: Spiritus est qui vivificat: caro non prodest quidquam. Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.

Joan. c. 7, v. 38: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum; nondum erat enim Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

Joan. c. 14, v. 16 et seq.: Et ego rogabo Patrem, et alium paraclatum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum; vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit... Haec locutus sum vobis, apud vos manens; Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quaecumque dixerit vobis.

Joan. c. 15, v. 26: Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Joan. c. 16, v. 7 et seq.: Expedit vobis ut ego vadam; si enim non obiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos... Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur à semetipso; sed quaecumque audierit, loquetur; et quae ventura sunt, annuntiabit vobis.

Act. c. 1, v. 5 et 8: Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies... Accipietis virtutem superveniens Spiritus sancti in vos.

Act. c. 2, v. 2 et seq.: Et factus est repente de caelo sonus, tanquam adveniens de caelo spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes... et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis... Sed hoc est quod dictum est per Prophetam Joel: Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem... Et quidem super servos meos, et super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo... Hanc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus. Dexterâ igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus sancti accepti à Patre, effudit hunc quem vos videtis et auditis... Petrus vero ad illos: Poenitentiam, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissione peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus sancti.

Act. c. 4, v. 31: Et cum orasset, motus est locus in quo erant congregati, et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia.

Act. c. 6, v. 5: Considerate ergo, fratres, viros ex

vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, et sapientia, quos constituamus super hoc opus.

Act. c. 7, v. 55: Cum autem esset plenus Spiritu sancto (Stephanus), intendens in caelum, vidit gloriam Dei.

Act. c. 8, v. 15 et seq.: Quia cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum; nondum enim in quatuor illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebat manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut quicumque imponerem manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam domum Dei existimasti pecuniâ possideri.

Act. c. 9, v. 17, 51: Et abiit Ananias, et introivit in domum, et imponens ei manus dixit: Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in viâ quâ veniebas, ut videres, et implearis Spiritu sancto... Ecclesia quidem per totum Judaeam, et Galilaeam, et Samariam, habebat pacem, et edificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebatur.

Act. c. 10, v. 44 et seq.: Adhuc loquente Petro verba haec, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, et obstupuerunt ex circumcissione fideles, qui venerant cum Petro, quia et in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.

Act. c. 11, v. 15 et seq.: Cum autem carpssem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut et in nos in initio. Recordans sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto... Et miserunt Barnabam... qui erat vir bonus, et plenus Spiritu sancto et fide.

Act. c. 15, v. 9 et seq.: Saulus autem, qui et Paulus, repleus Spiritu sancto, intuens in eum dixit: O plene omni dolo!... Discipuli quoque replebantur gaudio et Spiritu sancto.

Act. c. 15, v. 8, 28: Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis (gentibus) Spiritum sanctum, sicut et nobis... Visum est enim Spiritui sancto et nobis, nihil ultra vobis imponere oneris, quam haec necessaria.

Act. c. 16, v. 6: Transeuntis autem Phrygiam, et Galatiam regionem, venati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

Act. c. 19, v. 2 et seq.: Dixique ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes?... Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos.

Act. c. 20, v. 22, 25: Et nunc ecce alligatus ego Spiritu, vado in Jerusalem, quae in eâ ventura sint mihi ignovans, nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens quoniam vincula et tribulationes Hierosolymis me manent.

Rom. c. 1, v. 4: Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis.

Rom. c. 2, v. 28, 29: Non enim qui in manifesto, Judaeus est; neque qui in manifesto, in carne, est circumcisus; sed qui in abscondito, Isaacus est; et circum-

ciso cordis in spiritu, non littera, cuius lans non ex hamibibus, sed ex Deo est.

Rom. c. 5, v. 5: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Rom. c. 7, v. 6, 14: Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut servimus in voritate spiritus, et non in relustate littera... Scimus enim quia lex spiritualis est.

Rom. c. 8, v. 2 et seq.: Lex enim spiritus vite in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis... U4 justificatio legis impletur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum...; non prudentia carnis, mors est; prudentia autem spiritus, vita et pax... Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitat in vobis... Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corda vestra, christum inhabitantem Spiritum ejus in vobis. Ergo, fratres, debitores sumus, non carni, ut secundum carnem vivamus: si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quicumque enim Spiritu Dei agatur, il sunt filii Dei. Non enim acceptis spiritum servitutis iterum in timore; sed acceptis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater). Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

Rom. c. 14, v. 17: Non est enim regnum Dei, esca et potus; sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.

Rom. c. 15, v. 15: Deus autem spei replet vos omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti. Et c. 15, v. 19.

1 Cor. c. 2, v. 12 et seq.: Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus in quo donata sunt nobis, quae et loquimur, non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur.

1 Cor. c. 3, v. 16: Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?

1 Cor. c. 6, v. 11: Et haec quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

1 Cor. c. 9, v. 11: Si nos vobis spiritualia servimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?

1 Cor. c. 10, v. 1 et seq.: Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moysae baptizati sunt, in nube, et in mari, et omnes eundem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali consequente eos petra; petra autem erat Christus).

1 Cor. c. 12, v. 15: Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judaei, sive Gen-

tilites, sive servi, sive liberi, et omnes in uno spiritu potati sumus.

1 Cor. c. 14, v. 1: Sectamini charitatem, amulamini spiritualia.

1 Cor. c. 15, v. 45: Factus est primus homo Adam, in animam viventem; novissimus Adam, in spiritum vivificantem. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de caelo, celestis. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis celestis, tales et caelestes. Igitur sicut portamus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis. Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.

2 Cor. c. 1, v. 21, 22: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

2 Cor. c. 5, v. 6: Epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta, non atramento, sed Spiritu Dei vivi... qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed spiritu; littera enim occidit, spiritus autem vivificat.

2 Cor. c. 5, v. 5: Deus qui dedit nobis pignus Spiritus.

Gal. c. 5, v. 2, 5: Hoc solum a vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum recepistis, an ex auditu fidei?... Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei?

Gal. c. 4, v. 6: Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem Abba (Pater).

Gal. c. 5, v. 16 et seq.: Dico autem: Spiritu ambulato, et desideria carnis non perficiatis... Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis... Fructus autem Spiritus, est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex... Si spiritu vitumus, spiritu et ambulemus.

Gal. c. 6, v. 8: Quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.

Eph. c. 1, v. 15 et seq.: In quo (Jesu) et vos cum audissetis verbum veritatis (Evangelium salutis vestrae), in quo et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qua est pignus hereditatis nostrae, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriae ipsius... Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi, pater gloriae, det vobis Spiritum sapientiae et revelationis in agnitione ejus.

Eph. c. 4, v. 25, 24: Renovamini eadem spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, et sanctitate veritatis.

Eph. c. 5, v. 18, 19: Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino.

Eph. c. 6, v. 11 et seq.: Induite vos armaturam

Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, quoniam non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum; contra spiritualia nequitiae in caelestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. Stare ergo succini lambos vestros in veritate, et induite loriceam justitiae, et calcate pedes in preparatione evangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi igne extinguere; et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei, per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in spiritu.

Phil. c. 5, v. 5: Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu seruius Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes.

Col. c. 2, v. 11, 12: In quo et circumcisi estis circumcissione non manu facta, in expolatione corporis carnis, sed in circumcissione Christi, consepulti et in baptismo, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.

Col. c. 5, v. 9 et seq.: Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum acibus suis, et induentes novum enim qui renovatur in agnitione, secundum imaginem ejus qui creavit illum, ubi non est Gentilis et Judaeus, circumcisus et praepitum, Barbarus et Scythia, servus et liber; sed omnia et in omnibus Christus. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, prudentiam.

1 Thess. c. 1, v. 5: Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute et Spiritu sancto.

Tit. c. 5, v. 4, 5: Cuius autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum.

Hebr. c. 8, v. 6 et seq.: Nunc autem melius servitus est ministerium, quando et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repositionibus sancitum est. Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundum locum inquireretur. Vituperans enim eos dicit: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda testamentum novum; non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die quo apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum, quod dispono domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meae in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum; et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem eorum, quia provolutus ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum jam non memorabor.

Hebr. c. 13, v. 20: Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis Pastorem magnum ortum, in sanguine testamenti aeterni, Dominum nostrum Jesum Christum.

Jac. c. 4, v. 8: Appropinquabit Deo, et appropinquabit vobis; emundate manus, peccatores; et purificate corda, duplices animo.

1 Petr. c. 2, v. 5: Et ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo, per Jesum Christum.

1 Joan. c. 5, v. 24: Et in hoc scimus quoniam manet in nobis, de Spiritu quem dedit nobis.

1 Joan. c. 4, v. 15: In hoc cognoscimus quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

1 Joan. c. 6, v. 6: Et Spiritus est qui testificatur, quoniam Christus est verus.

Jud. v. 19, 20: Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Vos autem, charissimis, superaedificantes vosmetipsos sanctissimis vestrae fidei, in Spiritu sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei servate.

CAPUT XIX.

JESU REGNUM SPIRITUALE ET AETERNUM.

Psal. c. 2, v. 6 et seq.: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, praedicans praecipuum ejus. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te; postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae. Reges eos in virga ferret, et tanquam vas figuli confringet eos.

Psal. 44, v. 7: Sedes tua, Deus, in saeculum saeculi, virga directionis, virga regni tui.

Psal. 71, v. 1 et seq.: Deus, iudicium tuum regida, et justitiam tuam fiteri regis; iudicare populum tuum in iustitia, et pauperes tuos in iudicio... Iudicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum; et humilificabit calumniantem, et permanebit cum sole et ante lunam, in generatione et generationem... et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum... Et adorabunt eum omnes reges terrae; omnes gentes servient ei... Et benedicentur in ipso omnes tribus terrae; omnes gentes magnificabant eum.

Psal. 109, v. 1 et seq.: Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis; donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuae emitte Dominus ex Sion; dominare in medio inimicorum tuorum. Tecum principium in die virtutis tuae, in splendoribus sanctorum; et utero ante Luciferum genui te.

Isa. c. 9, v. 9, 7: Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri saeculi, Princeps pacis; multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis; super solium David et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud et corroboret in iudicio et iustitia, ad modum et usque in sempiternum.

Isa. c. 11, v. 1 et seq.: Et egredietur virga de ra-

dice Jesse, et flos de radice ejus ascendet; et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiae et pietatis, et replebit cum Spiritus timoris Domini. Non secundum visum oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet; sed iudicabit in iustitia pauperes et arguet in equitate pro mansuetis terrae; et percutiet terram virga oris sui, et spiritu laborum suorum interficiet impiam. Et erit iustitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renium ejus. Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hodo accubabit; vitulus et leo, et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos. Vitulus et ursus pascentur; simul requiescent catuli eorum, et leo quasi bos comedet paleas; et delectabitur infans ab ubere super foraminem aspidis, et in caverna reguli qui ablaetatus fuerit manum suam mittet.

Dan. c. 2, v. 44: In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus caeli regnum quod in aeternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminet autem et consumet universa regna haec, et ipsum stabit in aeternum.

Dan. c. 7, v. 13, 14: Aspiciebam ergo in visione noctis, et ecce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum; et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient; potestas ejus, potestas aeterna quae non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur.

Osee. c. 1, v. 7: Et domui Juda miserabor, et salabo eos in Domino Deo suo; et non salabo eos in arcu, et gladio, et in bello, et in equis, et in equitibus.

Mich. c. 4, v. 7, 8: Regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc et usque in aeternum. Et tu, turris gregis, nebulosa filia Sion, usque ad te veniet; et veniet potestas prima, regnum filiae Jerusalem.

Zach. c. 9, v. 9: Exsulta satis, filia Sion; jubila, filia Jerusalem; ecce rex tuus veniet tibi justus et Salvator; ipse pauper et ascendens super asinam, et super pullum filium asinae.

Math. c. 25, v. 31 et seq.: Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae... Tunc dicat rex his qui à dextris ejus erunt: Venite, benedicti Patris mei.

Math. c. 28, v. 18: Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: Data est vobis omnis potestas in caelo et in terra.

Luc. c. 1, v. 32, 33: Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David, patris ejus, et regnabit in aeternum; et regni ejus non erit finis.

Luc. c. 22, v. 29, 30: Et ego dispono vobis, sicut disposui mihi Patrem meum, regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo.

Joan. c. 14, v. 27: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis.

Joan. c. 18, v. 36: Respondit Jesus: Regnum meum

non est de hoc mundo; si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei atque decertarent, ut non traderer Judaeis; nunc autem regnum meum non est hinc.

1 Cor. c. 13, v. 24, 25: Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem et virtutem. Oportet quidem illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus ejus.

Eph. c. 1, v. 19 et seq.: Secundum operationem potentiae virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, et constituens ad dexteram suam in caelestibus supra omnem principatum, et potestatem et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur, non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro, et omnia subiecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam.

Eph. c. 5, v. 5: Hoc enim scitote, intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idololatriae servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei.

Phil. c. 2, v. 9 et seq.: Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genua flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

Col. c. 1, v. 12, 15: Gratias agentes Deo Patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, in lumine; qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transfudit in regnum Filii dilectionis suae.

2 Tim. c. 4, v. 1: Testificor coram Deo et Jesu Christo, qui iudicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus.

Hebr. c. 1, v. 3 et seq.: Qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus, portansque omnia verbo virtutis suae, purificationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis.... Ad Filium autem: Thronus tuus, Deus, in saeculum saeculi; virga aequitatis, virga regni tui. Dilixisti iustitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis pro participibus tuis.

2 Petr. c. 1, v. 11: Sic enim abundanter ministrabit vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi.

Apoc. c. 5, v. 21: Qui vicerit, dabo ei sedere meum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.

Apoc. c. 11, v. 15: Et septimus Angelus tuba cecinit, et factae sunt voces magna in caelo, dicentes: Factum est regnum hujus mundi Domini nostri, et Christi ejus, et regnabit in saecula saeculorum. Amen.

Apoc. c. 12, v. 5, 10: Et peperit Filium masculinum qui reclusus erat omnes gentes in terra ferrea; et reaptus est Filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus... Et audit vocem in caelo dicentem: Nunc facta est sclus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus.

Apoc. c. 14, v. 14: Et vidi, et ecce nubem candidam, et super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream.

Apoc. c. 17, v. 14: Illi cum agno pugnant, et

Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est, et rex regum.

Apoc. c. 19, v. 11, 15: Et vidi caelum apertum, et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis et Verax, et cum iustitia iudicat et pugnabit; oculi autem ejus sicut flamma ignis, et in capite ejus diademata multa.

In Judaeorum animis falsa haec et perversa haeserat opinio, ut proximè à nobis dictum est, religionis suae summam in externis quibusdam caeremoniarum et sacrificiorum ritibus esse positam; ex quorum observatione maxima praemia, egregiumque pietatis fructum laturos se arbitrabantur; cum sincerè ac intinè ergà Deum pietate et amore tota contineretur religio, et ad universum hominum genus lex illa ac legis fructus pertinet, non ad eos solum qui ab Abrahamo, Isaac, et Jacobo ortis sui originem repetebant. Id agnoscebat Isaías, cum Israeliticè totius gentis nomine apud Deum profliteretur, haudquaquam in Abrahamicà illà stirpe, sed in uno Deo spes suas esse repositas. Tu enim, aiebat, pater noster, et Abraham nescivit nos, et Israel ignoravit nos; tu, Domine, pater noster, redemptor noster (Isai. c. 65, v. 16). Deus ipse homines, non ex naturalibus, sed ex pietate spectare se, nec *προσωποδότησαι* esse denuntiavit. Dominus Deus vestrum, inquit Moses, ipse est Deus Deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus, et potens, et terribilis, qui personam non accipit, nec numerat; facit iudicium pupillo et viduae, amat peregrinum, et dat ei victum atque vestitum. Ferebatur olim dictum illud tanquam à Mose per traditionem propagatum: Neque circumcisio est aliquid, neque praerogativum, sed nova creatura. Sic ipse Deus apud Isaiaam, cap. 66: Et non dicat filius advenae, qui adheret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus à populo suo... Filios advenae qui adherent Domino, ut colant eum, et diligant nomen ejus, ut sint ei in servos, omnem custodientem sabbatum, ne polluat illud, et tenent sedes meum, adducam eos in montem sanctum meum, et lectificabo eos in domo orationis meae; holocausta eorum, et victimae eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. Israelitis, si Dei mandata spreverint, idem ac Gentibus minatur exitum. Sicut gentes, inquit Moses, Deut. c. 8, v. 20, quas delevit Dominus in introitu tuo, et in vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri. Quod cum facturos praevideret Deus, sacrificia eorum repudiavit, exhibendum verò sibi ab ethnicis cultum probat apud Malachiam, cap. 1: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et manus non suscipiam de manu vestra; ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus. Alibi facturum se nova spondet, obliteratis prioribus, arcè testamenti neglecta, exciso templo, abrogato Aaronis sacerdotio, solum prisco fadere, novo ieto, novè conditâ Hierosolymâ, novisque inductis colonis; Israelitis rego, principe, sacrificio, et arcè caelestibus. Frustrâ ergò Abrahamicam originem, sacenta Deum inter et Abrahamum fœdera,

et Dei promissa jactabant Israelitae, in hisque spem collocabant suam; quae eâ lege data erant, si Deum non externo cultu, sed verè et ex animo revererent et diligerent. Non sum locutus, inquit Deus apud Jeremiam, cap. 7, v. 22, 25, cum patribus vestris, et non praecipui eis in die quâ educai eos de terra Aegypti, de verbo holocaustatum et victimarum: sed hoc verbum praecipui eis dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus; et ambulabite in omni via quam mandavi vobis, ut benè sit vobis. Et in Deuteronomio, cap. 6: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex totâ fortitudine tuâ. Eruntque verba haec quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo. Et alio loco, Deut. c. 50: Testes invoco hodie caelum et terram, quod proposuerim in vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergò vitam, ut et tu vivas et semen tuum, et diligas Dominum Deum tuum, atque obediens voci ejus, et illi adhaereas (ipse est enim vita tua, et longitudo dierum tuorum), ut habites in terrâ, pro quâ juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob, ut daret eam illis. Samuel quoque, 1 Reg. c. 15: Numquid vult Dominus holocausta et victimas, non potius ut obediatis voci Domini? melior est enim obedientia quam victimae, et auscultare magis quam offerre adipem arietum. Et David, Ps. 50: Quoniam, si voluisses sacrificium, dedissem vestrum; holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humilatum, Deus, non despicies. Undè istud expressi Porphyrius libro secundo *περί ἀπορίας*, veritatis sibi consensus: *θεός*; *ἀρίστη* enim *πλεῖστα* *κατὰ* *τὸ* *ἴδιον* *καὶ* *ἰσχυρὰ* *ἀποδείξει*. Optima enim et Diis acceptissima libatio est mens pura, et animus affectibus vacuus. In precedente Psalmo sic Deus inducitur loquens: Non in sacrificiis tuis arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper... Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Immo. Deo sacrificium laudis, et reddere Altissimo vota tua. Et apud Oseam, cap. 6: Misericordiam volui, et non sacrificium; et scientiam Dei plus quam holocausta. In memoria ista me revocant celebris oracula, à Jove Ammonae Aethiensi edita, à Platone verò in Alcibi. 2 litteris consignata, cum quaererent quomobrem sua gens, magnificatissimis sacrificiis deos placare solita, à Lacedaemoniis, circa decursum montis perparcis et scordibus, tam sapè vincerentur. Respondit Ammon malle se Lacedaemoniorum *εὐρηματίζεσθαι*, sinceras videlicet et piâs precesiones, quam omnia Graecorum sacrificia. Jam tunc nempe permanerant ad Ammonios doctrina haec in sacris Hebraeorum libris frequenter tradita. Luculenta Davidicè Kinchit, egregii inter suos magistri, sententia reliquis ipsis congeneribus documentis esse potest, quod perenniter instituta à Deo sacrificia. Is in suis Psalms 10 explanationibus disertè docet non ad aliud spectare sacrificiorum institutionem, quam ad cordis contundendam duritiam; et per extinctionem adipis nos moneri de ressecando corporis voluptatibus et animi cupiditatum elidendis. Acceptissimam esse Deo circumcissionem cordis declarat Jeremias, cap. 4, v. 4:

Circumcidimini Domino, et auferite propterea cordium vestrorum, viri Juda, et habitatores Jerusalem. Circumcisione cordis cupiditatum ressectio signatur, quam cum negligenter Israelite, cervicosa gens et refractaria, contumaciam hanc cum eis exposulat Deus alio apud Jeremiam loco, cap. 9, v. 24 et seq.: *Sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et iudicium, et iustitiam in terra; hæc enim placent mihi, ait Dominus. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et visitabo super omnem qui circumcisi sunt præputium, super Ægyptum, et super Juda, et super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui attonsi sunt in conam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde. Nullam se circumcisiom hujus corporæ rationem habiturum, et in Israelitis corpore circumcisos, corde incircumcisos, animadversurum denuntiat. Quia et sanctæ illius et ^{et circumcisiom} circumcisiom ministerium fore Deum ipsum pollicetur Moses in Deuteronomio, cap. 10: *Circumcidit Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui, ut diligas Dominum. Deum tuum in toto corde tuo, et in tota animâ tuâ, ut possis vivere. Detrahit enim variis cupiditatibus, purgatus animus ad amorem Dei se convertit. Sed hoc erit pactum, inquit Dominus apud Jeremiam, cap. 51, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Quorsum vero isthæc nempè ut appareat totum cæremoniarum Judaicarum apparatus solidam animi pietatem respexisse, ac veterem legem verè fuisse spirituales. Quod cum parum perspexissent Israelitæ, Israelitarumque omnium peritissimi, tui sibi quidem videbantur, et acutissimi Pharisei, miserabiliter lapsi sunt. Itaque gravissimè eos increpabat Christus Jesus, apud S. Marc., cap. 7, v. 6 et seq.: *Benè prophetauit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me; in vanum autem me colunt, docentes doctrinas et præcepta hominum; relinquentes enim mandatum, tenentis traditionem hominum, baptisimata ureorum et cultum, et alia similia huiusmodi facitis multa. Isaiæ verbis ipso coarguit, undè agnoscat eundem fuisse priscorum et recitatorum Judicorum errorem, eandem quoque Isaiæ ac Christi Jesu doctrinam; et legem utramque, veterem et novam, verè spirituales fuisse. *Finis præcepti, inquit Paulus in priore ad Timotheum, cap. 1, est charitas de corde puro, et conscientia bonâ, et fide non factâ; à quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, volentes esse leges doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sciunt autem quia bona est lex, si quis eâ legitime utatur; sciens hoc, quia lex justo non est posita, sed injusis. Nobilitate quoque generis feroces Judæos, et Abraham patre servientes sic Jonnes castigabat: *Ne vultis dicere intrâ vos: Patrem habemus Abraham; dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Matth. c. 3, v. 9). Alibi verò*****

filium Abrahami esse docet Jesum, qui Abrahami pietatem ac virtutem factis in se expresserit; proborum hominum patrem esse Deum; flagitiosos ac scelestos, quales ipsi erant, diabolo patre esse prognatos. Cum ergo Judæorum animis inolitum errorem eximere volens, Christus eos commonefecerat non in Mosaicæ legis cortice hærendum esse, sed ad interiora penetrandum, quibus animi ad pietatem colenda, Deumque amandum informantur, eundem hunc legis utriusque propositum fuisse finem perspiciam esse; quò nempe emendatis hominum moribus, salubri doctrinâ mentibus imbutis, et in obsequium suum subactis, cælestis eas gratiæ donis Deus instrueret, ac æternis demùm præmiis remuneraret, et spirituali suæ legi obsecutos regni sui spiritualis faceret participes.

CAPUT CX.

JESU ASINA PULLO COMITATA VEGITUS HIEROSOLYMA INTRAT.

Gen. c. 49, v. 10, 11: *Non auferetur scriptum dæ Juda, et dux de senore ejus donec veniat qui mittendus est, et ipse erit respectatio gentium. Ligens ad cineam pullum suum, et ad vitam, ô fili mi, asinam suam.*

Zach. c. 9, v. 9: *Exsulta satis, filia Sion; jubila, filia Jerusalem; ecce rex tuus venit tibi justus et Salvator: ipse pauper, et ascendens super asinam, et super pullum filium asine.*

Matth. c. 21, v. 2 et seq.: *Tunc Jesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, et statim invenietis asinam aligatum, et pullum cum eâ; solvite, et adducite mihi. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filie Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subjugalis. Videntes autem discipuli fecerunt, sicut præcepit illis Jesus; et adduxerunt asinam et pullum, et imposuerunt super eos vestimenta sua, et cum desuper sedere fecerunt. Et Marc. c. 11, v. 2 et seq. Luc. c. 19, v. 29 et seq. Joan. c. 12, v. 14, 15.*

Hoc quoque referunt Muhamedani istud Isaiæ: *cæcæ enim dixit mihi Dominus: Vade, et pone scalatorem; et quodcumque videris, annuntiet. Et vidi currum duorum equitum, et ascensorem asini, et ascensorem camelis, et contemplatus est diligenter nullo intuitu (Isai. c. 21, v. 6, 7). Ascensorem asini Christum Jesum esse volunt, et ascensorem camelis Muhamedum. Cujus interpretationis argumenta nulla habent. Sed et alium locum ex Isaiâ proferunt, ejusdem rei ^{et prophetæ}, qui tamen in ejus prophetiâ non comparat: *O populi, cerè ego vidi speciem sedentis super asino, vestitum lumine solis: et vidi insidentem camelo; lux ejus velut lux lunæ. Hæc profert Theodoricus Hackspar, de Usu libror. rabbin., c. 2, ex epistola Muhamedani cujusdam Romam missa.**

CAPUT CXI.

JESU HOSANNA CONCINUIT.

Psalm. 8, v. 5: *Ecce ore infantium et lactentium pro-*

fecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.

Psalm. 117, v. 22 et seq.: *Lapidem, quem reproboverunt edificantes; hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Hæc est dies quam fecit Dominus; exultemus et letemur in eâ. O Domine, salvum me fac; ô Domine, bonum prosperare; benedictus qui venit in nomine Domini. Benediximus vobis de domo Domini: Deus Dominus, et illuxit nobis. Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.*

Matth. c. 21, v. 9 et seq.: *Turbæ autem quæ præcedebant, et quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio David; benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna in altissimis. Videntes autem principes sacerdotum et scribæ mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David, indignati sunt, et dixerunt ei: Audis quæ isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique. Nunquàm legis? Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? Et Marc. c. 11, v. 9, 10. Luc. c. 19, v. 38. Joan. c. 12, v. 15.*

CAPUT CXII.

JESU VENDITORES ET EMPTORES TEMPLE EJECTI, ALIAQUE IN EO MIRANDA OPERA EDIT.

Psalm. 68, v. 9 et seq.: *Extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filiis matris meæ. Quoniam zelus domus tue comedit me, et opprobria exprobrationum tibi deciderunt super me.*

Ezech. c. 43, v. 4: *Et majestas Domini ingressa est templum per viam portæ quæ respiciebat ad Orientem.*

Agg. c. 2, v. 7 et seq.: *Quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, et ego commovebo caelum, et terram, et mare, et aridam. Et movebo omnes gentes, et veniet Desideratus cunctis gentibus; et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius novissimæ, plus quam prima, dicit Dominus exercituum; et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.*

Zach. c. 14, v. 21: *Non erit mercator ultra in dono Domini in die illo. Malach. c. 3, v. 1: Ecce ego mitto Angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam, et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos queritis, et Angelus quem vos vultis.*

Matth. c. 21, v. 12 et seq.: *Et intravit Jesus in templum Dei, et ejiciebat omnes vendentes et ementes in templum, et mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit, et dicit eis: Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Videntes autem principes sacerdotum et scribæ mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes in templo et dicentes: Hosanna filio David, indignati sunt. Et Marc. c. 11, v. 15 et seq. Luc. c. 19, v. 45, 46.*

Joan. c. 2, v. 15 et seq.: *Et propè erat pascha Judæorum, et ascendit Jesus Hierosolimam, et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas, et nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque et boves, et nummulariorum cfudit as, et mensas subvertit. Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. Recordati sunt vero discipuli ejus quia scriptum est: Zelus domus tue comedit me.*

CAPUT CXIII.

JESU HOMINUM VITIA REPREHENDIT.

Sap. c. 2, v. 12 et seq.: *Circumveniamus ergò Justum, quoniam inultus est nobis, et contrarius est operibus nostris, et improperat nobis peccata legis, et dissonat in nos peccata disciplinae nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, et Filium Dei se nominat. Factus est nobis in traditionem cogitationum nostrarum. Gratis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alius vita illius, et immutatus sunt visus ejus. Nunquam nigrae aestimatis manus ab illo, et obstat se à vis nostris tanquam ab immunditiis, et præfert novissima iustorum, et gloriatur Patrem se habere Deum.*

Isa. c. 2, v. 3, 4: *Quia de Sion exiit lex, et verbum Domini de Jerusalem. Et judicabit gentes, et arguet populos multos. Et Mich. c. 4, v. 2, 5.*

Isa. c. 11, v. 1 et seq.: *Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientie et intellectus. Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet, sed judicabit in justitia perverses, et arguet in equitate pro mansuetis terræ, et percussit terram virgâ oris sui, et spiritu laborum suorum interficiet impium.*

Matth. c. 23, v. 15 et seq.: *Vos autem vobis, scribæ et pharisei hypocritæ, quia clauditis regnum caelorum ante homines; vos enim non intratis, nec introeuntis sinitibus intrare. Et per totum reliquum caput.*

Luc. c. 11, v. 29 et seq.: *Turbis autem concurrentibus cepit dicere: Generatio hæc, quæ generatorem suum est... Phariseus autem cepit intrâ se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos, Pharisei, quod deforis est calcicis et catini, mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapinâ et iniquitate... Sed vos vobis, Pharisei, quia decimatis mentham, et rutam, et omne olus, et præteritis iudicium et charitatem Dei; hæc autem oportuit facere, et illa non omittere. Et per totum reliquum caput.*

Joan. c. 5, v. 19, 20: *Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mundum, et diluxerunt homines magis tenebras quam lucem; erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui malè agit odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguatur opera ejus.*

Joan. c. 7, v. 7: *Non potest mundus odire vos; me autem odit, quia testimonium perhibeo de illo, quòd opera ejus mala sunt.*

Joan. c. 8, v. 44 et seq.: Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia non est veritas in eo... Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

CAPUT CXIV.

PRINCIPES JUDEORUM CONGREGANTUR ADVERSUS IESUM.
Psalm. 2, v. 2: Adstitierunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus.

Psalm. 54, v. 15: Et adversum me lætati sunt, et convenerunt.

Matth. c. 26, v. 3, 4: Tunc congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Capitis, et concilium fecerunt, ut Iesum dolo tenerent et occiderent. Et Marc. c. 14, v. 1; et c. 15, v. 1. Joan. 11, v. 47.

Luc. c. 25, v. 6 et seq.: Pilatus autem audiens Gallæam, interrogavit si homo Gallæus esset. Et ut cognovit quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerusalemis erat illis diebus.... Sprecti autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

Act. c. 4, v. 24 et seq.: Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum et terram, mare et omnia que in eis sunt; qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: Quare fruserunt gentes, et populi meditati sunt inania? Adstitierunt reges terræ, et populi convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Convenerunt enim verè in civitate ista, adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel, facere que manus tua et consilium tuum decreverunt fieri.

CAPUT CXV.

IESU PROBITUR A JUDA. JUDE MORIS ET ETERNIS INTENTIBUS.

Psalm. 54, v. 19, 20: Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi iniquè; qui oderunt me gratis, et annuntiant oculis. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, et in iracundiâ terræ loquentes, dolos cogitant.

Psalm. 40, v. 10: Etenim homo pacis, in quo speravi, qui dedit panes meos, magnificavit super me supplantationem.

Psalm. 54, v. 15 et seq.: Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; et si iniqui oderant me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me foris ab eo. Tu verò homo unanimitis, dux meus, et notus meus, qui simul mecum dulces captebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu.

Psalm. 68, v. 21 et seq.: Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni; et dederunt in escam meam fel, et in siti me potaverunt me aceto. Fiat mensa coram coram ipsis in laqueum, et

in retributiones, et in scandalum: obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurva; effunde super eos iram tuam, et furor iræ tue comprehendet eos; fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitat. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem tuam iniquitatem meam, et non intrent in justitiam tuam; detraheant de libro viuentium, et cum iustis non scribantur.

Psalm. 108, v. 1 et seq.: Deus, laudem meam ut tacueris; quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam; et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione meâ. Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet à dextris ejus. Cum iudicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum. Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus alter accipiat. Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua.... Fiant contra Dominum semper, et disperdat de terrâ memoria eorum, pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam. Et persecutus est hominem inopem, et mendicium, et compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, et venit ei: et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.

Matth. c. 26, v. 14 et seq.: Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum, et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebatur opportunitatem ut eum traderet.... Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis; et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum, Domine? At ipse respondens ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo; me autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur! bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum, Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.... Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa cum gloriis et fustibus, missi à principibus sacerdotum et senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi, et osculatus est eum. Et Marc. c. 14, v. 10 et seq. Luc. c. 22, v. 3 et seq. Joan. c. 18, v. 3 et seq.

Joan. c. 15, v. 2 et seq.: Et cœnâ factâ, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariote.... dixit eis.... Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico, ego scio quem elegerim; sed ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat meum panem, levabit contra me calcaneum suum. Amodo, dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum.

Joan. c. 15, v. 24, 25: Si opera non, fecissem in eis,

quæ nemo alius fecit, peccatum non habent: nunc autem viderunt, et oderunt et me et patrem meum. Sed ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt mihi gratis.

Joan. c. 17, v. 12: Quos dedisti mihi, custodivi; et et nemo ex his perit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur.

Act. c. 1, v. 16 et seq.: Viri fratres, oportuit impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per David de Juda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum, qui communeratus erat in vobis, et sortitus est sortem ministerii hujus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius, et diffusus sunt omnia viscera ejus. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem; ita ut appellaretur ager ille lingua eorum, Hæcildama, hoc est, Ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui habitat in eâ; episcopatum ejus alter accipiat.

CAPUT CXVI.

SACRIFICIUM INGRUENTUM IESU INSTITUIT.

Mal. c. 1, v. 10 et seq.: Non est mihi volentis in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestrà. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen ejus in gentibus; in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

Matth. c. 26, v. 26 et seq.: Conantibus autem eis, accepit Iesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite, et comedite; hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes; hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et Marc. c. 14, v. 22 et seq.

Luc. c. 22, v. 19 et seq.: Et accepto pane, gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix, novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

Joan. c. 6, v. 54 et seq.: Dixit ergo eis Iesus: Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in nonissimo die; caro enim mea verè est cibus, et sanguis meus verè est potus; qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

Act. c. 2, v. 42, 46: Erant autem perseverantes in doctrinâ Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus.... Quotidè quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circâ domos panem, sumebant

cibum cum exultatione et simplicitate cordis. Et Act. c. 20, v. 7, 11.

1 Cor. c. 10, v. 16, 17: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.

1 Cor. c. 11, v. 25 et seq.: Ego enim accipit à Domino, quod et tradidi vobis: Quoniam Dominus Iesus in quâ nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens, fregit, et dixit: Accipite et manducate; hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, et biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis et sanguinis Domini.

CAPUT CXVII.

IESUS PANIS.

Mich. c. 5, v. 2: Et tu, Bethleem (בית-לחם), hoc est, Domus panis) Ephrata, parvulus es in millibus Juda; ex te mihi egredietur, qui sis Dominator in Israel, et egrasus ejus ab initio, à diebus æternitatis.

Joan. c. 6, v. 35 et seq.: Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis vitæ; qui venit ad me, non esuriat.... Murmurabat ergò Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vitæ, et dixit eis.... Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi: si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ.... Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt; qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

CAPUT CXVIII.

AGONIA IESU.

Psalm. 54, v. 4, 5: Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me. Timor et tremor venerunt super me, et conturbavit me tenebræ.

Psalm. 108, v. 22: Libera me, quia egenus et pauper ego sum, et cor meum conturbatum est intra me. Sicut umbra cœni declinat, ablati sum; et occisus sum sicut locustæ.

Matth. c. 26, v. 56 et seq.: Et assumpto Petro, et duobus filiis Zebedæi, cepit constritari et mestus esse. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem; sustinete hic, et vigilate mecum. Et progressus pusillitè prociidit in faciem suam orans, et dicens: Pater mi, si possibile est transeat à me calix iste; verumtamen non